

Jan Janiga

Rozwój zawodowy jednostki i jego problemy w świetle badań indywidualnych losów zawodowych pokolenia Polaków na przełomie XX i XXI wieku

---

Problemy Profesjologii nr 2, 125-137

2011

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Janiga

ROZWÓJ ZAWODOWY JEDNOSTKI I JEGO PROBLEMY W ŚWIETLE BADAŃ INDYWIDUALNYCH LOSÓW ZAWODOWYCH POKOLENIA POLAKÓW NA PRZEŁOMIE XX I XXI WIEKU

Streszczenie

Artykuł porusza zagadnienie rozwoju zawodowego i jego znaczenie dla całokształtu rozwoju człowieka, począwszy od marzeń zawodowych w wieku przedszkolnym aż do osiągnięcia wieku emerytalnego. Przedstawione zostały, na przykładzie indywidualnych losów zawodowych, problemy w wyborze zawodu i szkoły zawodowej oraz uwarunkowania towarzyszące wykonywaniu zawodu przez określone osoby. Całość opisywanych zagadnień została przeanalizowana w kontekście twierdzeń wybranych teorii o rozwoju zawodowym człowieka.

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF AN INDIVIDUAL AND ITS PROBLEMS IN THE ASPECT OF THE RESEARCH OF INDIVIDUAL PROFESSIONAL CAREERS OF POLES BETWEEN THE 20TH AND 21ST CENTURIES

Summary

Article presents the issue of professional development and its importance for the overall human development, starting from the professional dreams in the infant school age until the retirement age. The problems in choosing a profession and professional education and conditions accompanying the exercise of the vocation by individuals have been presented basing on the examples of individual professional careers. The totality of described issues has been analyzed in the context of statements of selected theories concerning the career development.

Początkowe lata XXI w. to dla współcześnie żyjącego pokolenia Polaków druga dekada lat życia w zmienionych niedawno warunkach politycznych i społeczno-gospodarczych. Transformacja z ustroju socjalistycznego w ustrój kapitalistyczny oraz intensyfikacja wdrażania gospodarki rynkowej spowodowały konieczność przebudowy systemu wartości w skali makro – państwa, społeczeństwa, i w skali mikro – jednostki. Jedną z takich istotnych wartości dla społeczeństwa i pojedynczego człowieka, uznawaną (przynajmniej deklarowaną oficjalnie) w ustroju socjalistycznym, przed rokiem 1990, było posiadanie wykształcenia i zawodu.

Raz zdobyte dawało stabilność życiową i z reguły odpowiednią pozycję i prestiż w społeczności przez długie lata.

W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku w Polsce gospodarka rynkowa i procesy globalizacji, przenikanie się z kulturą i gospodarką państw UE i świata, spowodowały dynamiczny proces przemian kulturowych i społeczno-gospodarczych. Należały do nich także przemiany w sferze systemu wartości, potrzeb i oczekiwań w układzie obywatel – społeczeństwo – państwo – świat. Pojawiły się w pełnej skali takie wyzwania przed indywidualną osobą i zespołami ludzkimi, jak: pełna odpowiedzialność za swoje losy i postępowanie, konkurencja (nie tylko gospodarcza, ale i personalna), wysoki poziom wiedzy i wykształcenia (gospodarka oparta na wiedzy). Właśnie odpowiednio wysoka wiedza zawodowa, jej aktualizacja oraz zaradność i operatywność w jej wykorzystaniu, zdawały się dawać gwarancje sprawnej transformacji społeczno-gospodarczej Kraju oraz sukces indywidualny.

Po upływie ponad 10 lat przemian nasuwały się pytania:

- Jak Polacy wykorzystują zdobyte wykształcenie i przygotowanie zawodowe w poprzednim systemie społeczno-gospodarczym?
- Jaką wartość dla indywidualnej osoby przedstawia jej dotychczasowa droga zawodowa i wykonywany zawód?
- Czy Polacy kontynuują rozwój zawodowy i w jakiej formie?
- Czy twierdzenia teorii o rozwoju zawodowym człowieka znajdują potwierdzenie w losach zawodowych Polaków po transformacji społeczno-ekonomicznej Kraju oraz po otwarciu na oddziaływanie rynku pracy i procesy globalizacyjne?

Powyższe pytania nasuwały się szczególnie często podczas zajęć ze studentami pedagogiki o specjalności „poradnictwo szkolne i zawodowe”. Studenci, rekrutujący się z terenu Dolnego Śląska, w szczególności z jego południowo-zachodniej części, otrzymali propozycję, by odpowiedzi na w/w i inne pytania z nimi związane szukać poprzez badania naukowe. Założeniem metodologicznym było przeprowadzenie badań w formie badań wstępnych wśród osób wybranych przez samych studentów. W doborze metody badawczej wykorzystano propozycję K. M. Czarnieckiego, by w badaniach rozwoju zawodowego jednostki stosować, jako jedną z podstawowych metod, „metodę profesjograficzną”. Na temat tejże metody K. M. Czarniecki pisze następująco: „Termin »metoda profesjograficzna« oznacza sposób prowadzenia badań naukowych w celu uzyskania materiału naukowego, w którym osoby badane przedstawiają szczegółowo i w oparciu o konkretne fakty takie dane o swoim zawodowym rozwoju, które określają warunki, proces i wyniki rozwoju. Metodę profesjologiczną

uznają za główną metodę badań naukowych profesjologii^{1, 2}. Narzędziem badawczym w tej metodzie, według dalszych wskazań K. M. Czarneckiego, powinien być przewodnik profesjograficzny: „Termin »profesjogram« oznacza »życiorys zawodowy« człowieka, tj. opis własnego zawodowego rozwoju. W celu uzyskania jednolitych pod względem formy i treści profesjogramów od osób badanych, stosowany jest tzw. »przewodnik zagadnieniowy« lub inaczej – »przewodnik profesjograficzny«, jako specjalny zestaw zagadnień i pytań dotyczących warunków, procesu i wyników zawodowego rozwoju badanej osoby³.

Na potrzeby badań opracowano przewodnik z wyszczególnieniem podstawowych zagadnień, na które należy uzyskać wypowiedzi respondentów. Jednocześnie pozostawiono swobodę stawiania pytań uzupełniających, w zależności od przebiegu badania. Treść przewodnika przedstawiała się następująco:

1. Informacje o osobie respondenta: płeć, wiek, środowisko, z którego pochodzi, środowisko, w którym aktualnie żyje, status zawodowy.
2. Marzenia zawodowe w dzieciństwie i ich źródła.
3. Kształtowanie się planów zawodowych w okresie szkoły podstawowej oraz gimnazjum i ich źródła.
4. Wybór dalszej drogi kształcenia i zawodu. Trudności z wyborem zawodu.
5. Trafność wyboru zawodu i szkoły. Zmiana planów zawodowych i jej przyczyny.
6. Uzyskany poziom wykształcenia i wykonywany zawód. Poziom satysfakcji z uzyskanego wykształcenia i wykonywanego zawodu (pracy).
7. Poglądy na dalszy rozwój i doskonalenie zawodowe.
8. Znaczenie przypisywane przygotowaniu zawodowemu i pracy zawodowej w życiu jednostki.

Utrwalanie treści opisu rozwoju zawodowego prowadzono różnymi technikami: wypowiedź pisemna osoby badanej według przedstawionych zagadnień, nagrania na dyktafon (magnetofon), notowanie wypowiedzi przez studenta prowadzącego badanie. W dalszej kolejności wypowiedzi osoby badanej (profesjogram) były opracowane w formie sprawozdania.

Badaniu sondażowemu w powyższym zakresie problemowym poddano grupę 55 osób dorosłych w przedziale wiekowym 20-65 lat. Dane charakteryzujące próbę badawczą zawiera tabela 1.

¹ K. Czarnecki, S. Karaś, *Profesjologia w zarysie (Zarys nauki o rozwoju zawodowym człowieka)*, Radom 1996.

² K. Czarnecki, *Profesjologia*, Sosnowiec 2010, s. 183.

³ K. Czarnecki, *Profesjologia jako wyodrębniająca się dziedzina wiedzy i badań naukowych o zawodowym rozwoju człowieka*, „Problemy Profesjologii”, Nr 1/2005, s. 13-24.

Tabela 1. Dane charakteryzujące próbę badawczą

Liczebność próby [N]	Płeć		Liczebność w przedziałach wiekowych [lat]			Wykształcenie		
	kobiety	mężczyźni	20-30	31 -50	pow. 50	wyższe	średnie	inne
55 osób	31	24	7	42	6	45	9	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań

W obecnej rzeczywistości społeczno-gospodarczej nastąpiła weryfikacja przydatności zdobytego wykształcenia i zawodu. Osoby biorące udział w badaniu określiły swój wybór szkoły średniej i zawodu następująco:

- a) wybór dobry, prawidłowy – 44 osoby (80%),
- b) wybór zły, niekorzystny – 11 osób (20%).

Jak wydaje się na podstawie powyższego zestawienia, liczba osób zadowolonych z dokonanego wyboru szkoły średniej i przygotowania do podjęcia pracy bądź studiów jest znaczna. Jednakże 20% złych wyborów to także dużo i może wskazywać na niepowodzenie zawodowe. Przypuszczenie to potwierdzają inne dane z badań. Spośród 55 osób biorących udział w badaniach aż 20 osób (36%) informuje, że dokonało zmiany zawodu bądź zatrudnienia (niektóre osoby kilkakrotnie). Dwie osoby uzyskały inne przygotowanie zawodowe w wyniku ukończenia szkoły pomaturalnej, inne osoby zdobyły nowy zawód w wyniku ukończenia studiów. Pracę niezgodną z posiadanym wykształceniem i przygotowaniem zawodowym wykonuje 12 osób (22%).

Imponująco przedstawiają się dane dotyczące podwyższania wykształcenia i kwalifikacji zawodowych. Zaledwie 6 osób (11%) spośród ogółu badanych nie deklaruje potrzeby dalszego podwyższania lub doskonalenia kwalifikacji zawodowych. Biorąc pod uwagę, że 82% badanych posiada już wykształcenie wyższe, powyższa informacja zdaje się nasuwać wniosek, że w społeczeństwie polskim na dobre zakorzeniła się idea „edukacji całościowej”. Jest to niewątpliwie odzew na wyzwania nowego systemu społeczno-gospodarczego, generującego potrzebę ciągłego, „totalnego” doskonalenia, które można określić mianem „doskonalenia wszystkiego i wszystkich”. Wyniki badań wydają się wskazywać na to, że Polacy bardzo elastycznie zareagowali na zwiększone zapotrzebowanie na wiedzę, wysokie kwalifikacje i podwyższone standardy związane z jakością pracy.

Niezmiernie interesującym działaniem w kontekście opisanych wyżej procesów wydaje się konfrontacja twierdzeń nauki o rozwoju zawodowym jednostki z rzeczywistymi losami zawodowymi osób w tak rewolucyjnym okresie przemian. Najbardziej znane nam w tym zakresie opracowania naukowe to kompleksowe teorie rozwoju zawodowego:

- a) teoria ciągłości rozwojowej D. E. Supera,
- b) teoria miejsca i przestrzeni K. Czarneckiego.

Opisywane badania w tym zakresie ukierunkowane zostały na wybrane twierdzenia wyżej wymienionych teorii. Niżej podano niektóre z twierdzeń, których treść w szczególnym stopniu stanowiła przedmiot badań i analiz:

Teoria ciągłości rozwojowej i teoria rozwoju kariery zawodowej (D. Super)

1. Rozwój zawodowy jest postępującym, ciągłym i zwykle nieodwracalnym procesem. Można go przedstawić w postaci kilku stadiów życiowych, z których każde może być scharakteryzowane przez określone sposoby zachowania zawodowego. Stadia te są następujące: stadium rośnięcia, stadium eksploracji, stadium stabilizacji, zachowania status quo i stadium schyłkowe. Zachodzą one kolejno w trakcie normalnego rozwoju zawodowego człowieka w naszej kulturze.
2. Preferencje zawodowe i kompetencje, sytuacje społeczne, w których ludzie żyją i pracują oraz ich obraz własnej osoby zmieniają się wraz z upływem czasu i nabywaniem nowych doświadczeń. Podkreślić należy, że obraz siebie jest najstabilniejszą ze zmiennych i nie ulega większym modyfikacjom od okresu dorastania do późnej dojrzałości, co sprawia, że proces wyboru i przystosowania do nowych warunków ma charakter ciągły.
3. Proces rozwoju kariery zawodowej jest zasadniczo procesem rozwijania i urzeczywistniania obrazu samego siebie. Jest procesem syntezy i kompromisem pomiędzy oddziedziczonymi zdolnościami, wyposażeniem fizycznym, możliwościami odgrywania ról, a także stopniem zgodności pomiędzy efektami odgrywania danej roli a aprobatą zwierzchników i współpracowników.
4. Zadowolenie z pracy i z życia zależy od zakresu, w jakim jednostka znajduje zastosowanie dla swoich zdolności, zainteresowań, cech osobowości i wartości. Zależą one od osadzenia w zawodzie, sytuacji w miejscu pracy i stylu życia, pozwalającego na odgrywanie tych ról, które przez doświadczenia fazy wzrostu i eksploracji stały się odpowiednie i właściwe.

5. Stopień satysfakcji z pracy osiągany przez jednostkę jest proporcjonalny do stopnia, w jakim może ona urzeczywistniać obraz siebie⁴.

Teoria miejsca i przestrzeni społeczno - zawodowej człowieka (K. Czarnecki)

1. Jednostka rozwija się prozawodowo i zawodowo poprzez:
  - motywację wyboru zawodu i szkoły,
  - trafną decyzję wyboru zawodu i szkoły,
  - adaptację do warunków i wymagań zawodu i szkoły zawodowej,
  - identyfikację z wybranym zawodem i szkołą zawodową,
  - stabilizację w wybranym zawodzie i szkole,
  - osiągnięte sukcesy szkolno-zawodowe,
  - kwalifikacje szkolno-zawodowe,
  - motywację podejmowania pracy zawodowej,
  - adaptację społeczno-zawodową w miejscu pracy,
  - identyfikację społeczno-zawodową z wyuczonym zawodem i pracą,
  - stabilizację społeczno-zawodową w zawodzie i miejscu pracy,
  - duże sukcesy społeczno-zawodowe w miejscu pracy,
  - przygotowanie się do godnego odejścia na emeryturę,
  - aktywne życie społeczno-zawodowe na emeryturze.
2. Miejsca i przestrzenie społeczno-zawodowe każdej jednostki ludzkiej są nieodłącznym składnikiem i atrybutem jej życia, rozwoju, działania, jak również powodzeń i niepowodzeń zawodowych i życiowych.

Badania przeprowadzone wśród 55 wymienionych już wyżej osób ukierunkowane zostały także na wskazanie istotnych momentów w ich rozwoju zawodowym, prawidłowości oraz problemów tego rozwoju. Pozwoliło to, przynajmniej w części, pozyskać materiał do analizy pod kątem zgodności przebiegu rozwoju zawodowego jednostek uczestniczących w badaniach z twierdzeniami w/w teorii – rozwoju zawodowego populacji Polaków żyjących w okresie transformacji społeczno-ekonomicznej oraz stabilizowania się nowego ustroju polityczno-gospodarczego, a więc w latach 1990-2010.

K. Czarnecki proponuje, by w rozwoju życia człowieka, jako obiektywne kryterium podziału na okresy i stadia rozwojowe zastosować przebieg rozwoju zawodowego dzieci, młodzieży i dorosłych, gdzie zawód i praca stanowią „nić wiodącą” całego podziału.

---

⁴ K. Czarnecki, *Profesjologia*, Sosnowiec 2010, s. 61.

Do powyższego twierdzenia formułowane są następujące założenia:

- 1) człowiek jest istotą społeczną i posiada społeczny „przydział” ról i zadań do spełnienia, które w sposób obiektywny wyznaczają jego okresy rozwojowe;
- 2) człowiek zasadniczo sam wyznacza kierunek swojego rozwoju, w określonych warunkach społeczno-kulturowych i gospodarczych, w określonej dziedzinie i zawodzie;
- 3) rozwój człowieka jest nieustannym spełnianiem się warunków zewnętrznych i wewnętrznych (przedmiotowych i podmiotowych) i w tych warunkach on się przejawia.

Pierwsze założenie oznacza, że człowiek rosnąc i rozwijając się biopsychicznie pełni następujące role społeczne: niemowlęcia, dziecka żłobkowego, dziecka przedszkolnego, ucznia szkoły podstawowej, studenta, żołnierza, męża, ojca, pracownika, emeryta. Pełnione role same przez się stanowią kryterium podziału na okresy i fazy rozwojowe człowieka.

Podział biegu życia zawodowego według Donalda E. Supera przedstawia się następująco:

- I. Stadium rośnięcia (od urodzenia do 14 roku życia) oraz podokresy:
  - 1) fantazji (4-10 rok życia),
  - 2) zainteresowań (11-12 rok życia)
  - 3) zdolności (13-14 rok życia).
- II. Stadium eksploracji (15-24 rok życia) oraz podokresy:
  - 1) próbowania (15-17 rok życia),
  - 2) przejściowy (18-21 rok życia),
  - 3) próby (22-24 rok życia).
- III. Stadium stabilizacji (24-44 rok życia) oraz podokresy:
  - 1) doświadczenia (25-30 rok życia),
  - 2) stabilizacja (31-44 rok życia).
- IV. Stadium zachowania status quo (45-64 rok życia).
- V. Stadium schyłkowe (65 rok życia i więcej) oraz podokresy:
  - 1) osłabienia (65-70 roku życia),
  - 2) wycofania się (71 rok życia i więcej)⁵.

Uczestniczące w badaniach osoby zapytano o marzenia zawodowe, jakie im towarzyszyły w okresie lat dziecięcych. Należy podkreślić, że większość z nich (ok. 60%) potwierdziła, iż już w okresie przedszkolnym i początkowych klasach szkoły podstawowej fantazja podpowiadała im różne marzenia zawodowe. Należały do nich takie zawody i role społeczno-zawodowe, jak:

---

⁵ A. Paszkowska-Rogacz, M. Tarkowska, *Metody pracy z grupą w poradnictwie zawodowym*, Warszawa 2004, s. 25-27.

- przedszkolanka,
- lekarz,
- pielęgniarka,
- taksówkarz,
- podróżnik,
- strażak,
- królowa,
- nauczyciel,
- sprzedawca,
- żołnierz,
- policjant,
- kosmonauta,
- fryzjerka,
- aktor.

Zabawy w gronie koleżanek i kolegów w odgrywanie tych ról oraz intensywne przeżycia towarzyszące tym zabawom, miały często istotny wpływ na zainteresowania zawodowe i edukację w dalszych okresach życia, a także na wybór zawodu. Ale nie zawsze. Świadczy o tym następująca wypowiedź i ostatecznie wykonywana profesja:

Kobieta, lat 38, projektantka wnętrz domów, ogrodów, ubrań:

Jako mała dziewczynka uwielbiałam zabawę w lekarza, robiłam lalkom zastrzyki, opatrunki, udawałam, że wypisuję recepty. Jednak to było chwilowe. W szkole podstawowej chciałam być piosenkarką. Często brałam udział w różnych uroczystościach szkolnych, recytowałam wiersze, śpiewałam piosenki. Następnie podobał mi się zawód fryzjera. To były takie chwilowe zauroczenia. Kiedyś pani sprzedawczyni powiedziała mi, że bardzo szybko liczę i nadawałam bym się w sklepie. I wtedy chciałam być sklepową.

Osoby uczestniczące w badaniach już w większej liczbie (48 osób – 87%) potwierdzają, że w okresie szkoły podstawowej posiadały skonkretyzowane zainteresowania zawodowe lub tym, co chciałyby robić później w życiu. Do tych zawodów należały m. in.:

- nauczyciel,	- podróżnik,
- lekarz,	- weterynarz,
- policjant,	- botanik,
- pielęgniarka,	- piłkarz,
- pilot,	- mechanik.

Kształcenie w szkole ponadpodstawowej zgodnie z zainteresowaniami zawodowymi podjęło niewiele osób z uczestniczących w badaniach. Uzasadnieniem tych problemów były:

- a) brak możliwości wyboru szkoły,
- b) nie zdanie egzaminów wstępnych.

Duża część badanych, bo 28 osób (51%), zdecydowała się na liceum ogólnokształcące jako najbardziej dostępny typ szkoły, odkładając wybór zawodu i kształcenie zawodowe na później (na okres studiów), bądź wybierała liceum o określonym profilu planując, że będzie podbudową do studiowania na wymarzonym kierunku.

Niewielka część (14 osób – 25%) potwierdza, że na wybór szkoły ponadpodstawowej i przyszłego zawodu miał wpływ dom (rodzice), przy czym zastrzega, że nie była to duża presja, a raczej życzliwe doradzanie. Tylko w 4 przypadkach na wybór szkoły i zawodu mieli wpływ koledzy.

Pomimo istotnych komplikacji z wyborem szkoły ponadpodstawowej i przyszłego zawodu uczestnicy badania uznali w większości (44 osoby), jak to już było wskazane wcześniej, że w ostateczności decyzja o ukończeniu danej szkoły była dobra, ponieważ umożliwiła im osiągnięcie sukcesu życiowego i podjęcie się określonej roli społeczno-zawodowej. Świadczą o tym ich wypowiedzi udzielone w czasie wywiadu:

Kobieta, lat 55, wykształcenie: średnie – medyczne, wyższe – pedagogiczne:

Pytanie: Jaki zawód chciała Pani wykonywać mając 7 lat?

Odpowiedź: *Zazwyczaj dziewczynki chcą być nauczycielkami, lekarzami. Ja od zawsze chciałam zostać kimś, kto będzie pomagał biednym ludziom. Kiedy miałam 7 lat to najbardziej chciałam zostać pielęgniarką. Pamiętam nawet, że prosiłam rodziców, żeby na bal karnawałowy organizowany w przedszkolu przebrali mnie za pielęgniarkę.*

Pytanie: Czy w wieku 16 lat plany co do wybranego zawodu uległy zmianie?

Odpowiedź: *Nie. Wybrałam szkołę pielęgniarską. Właściwie dalej ciągnęło mnie, aby pomagać ludziom w ich cierpieniu, być dla nich pomocą. Również rodzice byli przekonani co do słuszności mojego wyboru.*

Pytanie: Czy mogłaby Pani pokrótce przedstawić swoją drogę zawodową?

Odpowiedź: *Po zdaniu egzaminu dojrzałości, miałam wtedy 19 lat, odbywałam roczną praktykę w szpitalu [...], po której uzyskałam tytuł pielęgniarki dyplomowanej. Przez cztery lata pracowałam w szpitalu. Pracując zawodowo, po dwóch latach zdecydowałam się na Studium Pracowników Służb Społecznych. Po ukończeniu studium otrzymałam propozycję pracy w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej [...]. Podjęłam studia na kierunku pedagogika opiekuńcza z resocjalizacją. Szkołę ukończyłam i uzyskałam stopień magistra*

[...]. Dostałam propozycję pracy w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie. Zajmowałam się kierowaniem do placówek opiekuńczo-wychowawczych i do Domu Pomocy Społecznej. Zajmowałam się usamodzielnieniami. Zrobiłam specjalizację z uzależnień i wsparcia rodzin z tym problemem.

Związałam się z Poradnią Uzależnień. Pracowałam jako terapeuta do spraw kobiet uzależnionych i współuzależnionych. To było nowe doświadczenie. Mogłam rozwinąć skrzydła i realizować się zawodowo.

Kiedy poddamy analizie wyżej opisane losy zawodowe, nasuwa się wniosek, że ma rację D. Super twierdząc, że „Proces rozwoju kariery zawodowej jest zasadniczo procesem rozwijania i urzeczywistniania obrazu samego siebie”. Ale z badań wynika także spostrzeżenie, że nie do końca jest prawdziwe twierdzenie, że rozwój zawodowy jest procesem przewidywalnym. Świadczą o tym niżej opisane losy zawodowe mężczyzny, który ostatecznie pracuje jako lekarz. Wśród osób uczestniczących w badaniach można znaleźć jeszcze kilka – ok. 10%, które wskazują, że w ich życiu wyborem zawodu lub wykonywanej pracy rządził przypadek, zbieg okoliczności.

Mężczyzna, lat 45, wykształcenie: średnie – techniczne, wyższe – medyczne:

Pytanie: Czy Pana zdaniem rozwój zawodowy jest przewidywalny?

Odpowiedź: *Jak wspomniałem są różne drogi osiągnięcia zawodu. W dzisiejszych czasach myślę, że nic nie jest przewidywalne, a co dopiero rozwój zawodowy. Owszem, chcielibyśmy przewidzieć, jak będzie przebiegała nasza kariera i jak potoczą się losy zawodowe.*

Pytanie: Czy wraz z wiekiem zmieniały się Pana marzenia, co do wykonywanego zawodu?

Odpowiedź: *Oczywiście. Jak każdy mały chłopiec chciałem być strażakiem, później policjantem. Pamiętam jak bardzo na koniec szkoły podstawowej chciałem być pilotem. Marzyłem o szkole o tym profilu. Niestety rodzice nie wyrazili zgody i musiałem się zadowolić „samochodówką”. Jednak ta szkoła okazała się z czasem nawet fajna. Dobrze się w niej czułem. Wydaje mi się, że już wtedy był to jakiś sygnał, że zostanę lekarzem, choć ja tego nie wiedziałem. Leczyłem jedynie chore samochody, ale każdy powtarzał mi, że jestem urodzonym chirurgiem, bo precyzyjnie potrafiłem określić, co jest nie tak i z wprawą wymieniałem najdrobniejszą część.*

Pytanie: Czy szkoła i spotkania na Pana drodze życiowej ludzie mieli jakiś wpływ na to kim Pan zostanie?

Odpowiedź: *Szkoła raczej nie, tym bardziej, że kształciłem się w zupełnie innym kierunku. Po szkole średniej wybrałem politechnikę. Natomiast sytuacja w jakiej się znalazłem i człowiek, którego spotkałem, a raczej to co się potem wydarzyło, przeważało o dalszym*

moim losie zawodowym. Po drugim roku wyjechałem ze znajomymi na wakacje za granicę. Tam spotkałem chłopaka, który również podróżował po Europie. Był Węgrem. Studiował w Polsce. Jego rodzice zginęli w wypadku więc był sam. Bardzo zaprzyjaźniliśmy się. Następne wakacje spędzaliśmy nad Bałtykiem. Pewnego wieczoru, gdy wychodziliśmy z baru, ja wróciłem po kurtkę, bo zapomniałem. On miał zaczekać na ławce na zewnątrz. Gdy wróciłem, przeżyłem szok. Hali leżał na ziemi cały zakrwawiony. Gdy do niego podbiegłem, zobaczyłem, że ktoś do niego strzelił. Powiedział tylko: „wiem, że mi pomożesz przyjacielu”. Zmarł mi na rękach zanim przyjechało pogotowie. Te słowa tak mi utkwiły w pamięci, że za wszelką cenę postanowiłem zostać lekarzem i pomagać ludziom.

Pytanie: Czy wykonywana przez Pana praca jest źródłem inspiracji i czy przynosi Panu satysfakcję?

Odpowiedź: *W 100%! Nie wyobrażam sobie, bym mógł robić coś innego. Choć samochód też naprawię, jak coś się zepsuje. To co robię mnie spełnia. Czuję się potrzebny, czerpię satysfakcję z każdego dnia mojej pracy. Choć zdarzają się chwile, gdy jestem bezsilny wobec niektórych przypadków i wtedy to mnie jeszcze bardziej mobilizuje do działania. Bycie lekarzem nie jest łatwym zawodem, a na dodatek bardzo odpowiedzialnym. Potrafi jednak dostarczyć dużo pozytywnych emocji.*

Bardzo aktualne dla opisywanego okresu w dziejach Polski i prawdziwymi w teorii K. Czarnieckiego, w świetle dokonanych badań, wydają się być twierdzenia, że „człowiek zasadniczo sam wyznacza kierunek swojego rozwoju, w określonych warunkach społeczno-kulturowych i gospodarczych, w określonej dziedzinie i zawodzie”, oraz że „rozwój człowieka jest nieustannym spełnianiem się warunków zewnętrznych i wewnętrznych (przedmiotowych i podmiotowych) i w tych warunkach on się przejawia”. Potwierdza to przebieg rozwoju zawodowego niżej opisanej kobiety, jak i wielu innych osób uczestniczących w badaniach.

Kobieta, lat 35, wykształcenie: średnie ekonomiczne:

Pytanie: Czy jest Pani zadowolona ze swojej pracy?

Odpowiedź: *Po głębokim zastanowieniu mogę powiedzieć, że jestem zadowolona ze swojej pracy, gdyż robię to co lubię i co zawsze lubiłam. Jest to praca biurowa, z dokumentami, co, jak wspomniałam wcześniej, interesowało mnie od dziecka. Zdarza się, że z niechęcią idę do pracy, szczególnie, gdy jest jej tyle, że ciężko zdążyć z wykonaniem wszystkiego na czas, ale są momenty, że praca sprawia mi naprawdę satysfakcję.*

Pytanie: Co spowodowało, że podjęła Pani ponownie naukę i dlaczego wybrała Pani akurat studiowanie pedagogiki?

Odpowiedź: *Powodem podjęcia przeze mnie studiów jest przede wszystkim zmieniająca się sytuacja na rynku pracy w Polsce i szybko zmieniające się wymagania pracodawców. W chwili obecnej np. nie ma obowiązku, by kierownik sekretariatu w [...] miał wykształ-*

cenie wyższe. Nie mam jednak pewności, czy to się nie zmieni. Podjęcie studiów jest więc też w pewnym sensie wyjściem naprzeciw oczekiwaniom pracodawcy. Głównym jednak powodem tego, że podjęłam studia jest moja własna chęć podniesienia kwalifikacji, po to by móc lepiej i bardziej kompetentnie wykonywać swoją pracę, mając większą i lepszą wiedzę na temat pracy z pewną kategorią ludzi przychodzących do mojej instytucji [...], przede wszystkim z ludźmi karanymi, skazanymi, mającymi kłopoty z prawem, a nie jest to łatwa praca.

Teorie rozwoju zawodowego zwracają w swoich twierdzeniach uwagę na rolę satysfakcji i zadowolenia z wykonywanego zawodu bądź pracy. Z jednej strony znaczenie to jest skierowane na codzienne funkcjonowanie człowieka w środowisku pracy i w środowisku domowym. Z drugiej strony wskazuje się na to, że jest to bardzo często czynnik decydujący o podejmowaniu decyzji w sprawie dalszego doskonalenia zawodowego. Sądzę, że w tym opracowaniu nie ma konieczności przytaczania dalszych wypowiedzi osób uczestniczących w badaniach, które potwierdziłyby słuszność np. twierdzeń D. Supera: „Zadowolenie z pracy i z życia zależy od zakresu, w jakim jednostka znajduje zastosowanie dla swoich zdolności, zainteresowań, cech osobowości i wartości”. Już opisane powyżej wypowiedzi wyraźnie potwierdzają spostrzeżenie, iż ludzie nadal w posiadaniu określonego zawodu, w wykonywaniu pracy, którą lubią i którą cenią (niekoniecznie tylko z powodu osiągniętych zarobków), w której mogą się realizować i być przydatni innym ludziom – upatrują jedną z najwyższych wartości życia. Tej wartości są skłonni poświęcić wiele lat nauki, doświadczeń i wyrzeczeń.

Należy podkreślić, że przeprowadzenie badania zostało pomyślane jednocześnie jako zadanie edukacyjne, ćwiczeniowe dla studentów, by kształtowali niezbędną w ich profesji umiejętność nawiązywania kontaktu z inną osobą, której udzielają np. porady, a którą powinni wcześniej poznać, by umieli dobrać metodę poznawczą oraz w celu poznania wielu problemów, które towarzyszą rozwojowi zawodowemu człowieka. Badania stanowiły dla studentów okazję do konfrontacji teorii z praktyką.

Bibliografia

1. Czarnecki K., Karaś S., *Profesjologia w zarysie (Zarys nauki o rozwoju zawodowym człowieka)*, Radom 1996.
2. Czarnecki K., *Profesjologia*, Sosnowiec 2010.
3. Czarnecki K. M., *Profesjologia jako wyodrębniająca się dziedzina wiedzy i badań naukowych o zawodowym rozwoju człowieka*, „Problemy Profesjologii”, Nr 1/2005.
4. Górnjak K., *Warsztaty pracy doradcy zawodowego – komunikacja*, „Ministerstwo Gospodarki i Pracy”, Zeszyt 29, Warszawa 2004.
5. Herr E. L., Cramer S. H., *Planowanie kariery zawodowej*, „Ministerstwo Gospodarki i Pracy”, Zeszyt 30, Warszawa 2005.

-
6. Kargulowa A., *O teorii i praktyce poradnictwa*, Warszawa 2005.
  7. Korcz I., Pietrulewicz B., *Kariera zawodowa*, Zielona Góra 2003.
  8. Paszkowska-Rogacz A., Tarkowska M., *Metody pracy z grupą w poradnictwie zawodowym*, Warszawa 2004.
  9. Paszkowska-Rogacz A., *Warsztat pracy europejskiego doradcy kariery zawodowej*, Warszawa 2002.